

Deliberacja jako integralny mechanizm kształtowania polityk publicznych – streszczenie popularnonaukowe

Stale rosnąca liczba globalnych wyzwań wymaga innowacji społecznych a rozwój nowych technologii sprawia, że mimo iż deliberacja zaczyna zyskiwać na znaczeniu, to jednak niełatwo współistnieje ona z politykami publicznymi. Bezdyskusyjne jest jednak, że wiedza uwspólniona i narzędzia cyfrowe mogą zapewnić słyszalność większej liczby głosów niż kiedykolwiek wcześniej.

Ostatnie lata dowiodły, że żyjemy w erze reform. Obserwujemy to zarówno w wymiarze międzynarodowym, jak i krajowym. Jednak reformy oraz programowane i wprowadzane polityki publiczne, nawet jeśli są odpowiedzią na globalne wyzwania, zyskują małą legitymizację społeczną. Dzieje się tak, gdyż cechą sektora publicznego jest konserwatywne podejście w zasadach funkcjonowania instytucji, które eliminuje z pola widzenia doktrynę „filozofii/polityki zmiany”. Dlatego wiele obszarów sfery publicznej wymyka się transformacjom strukturalnym, a jeśli już zachodzi taka konieczność, decydenci sięgają po metody tradycyjne – proceduralno-instytucjonalne, nakazowe - wymuszając prawem dostosowanie się do zmiany. Wówczas powstaje mur nieufności między stroną rządową a społeczeństwem.

Reguły tworzenia polityk publicznych to zagadnienie badane od dziesięcioleci. W Polsce proces programowania polityk publicznych i przeprowadzenia reform podlega na uchwalaniu aktów normatywnych (w wymiarze miękkim: strategii i polityk, w twardym: ustaw, rozporządzeń). Proces ten jest sformalizowany i regulowany przez prawo. Jednak wysoce profesjonalne (autonomiczne) dziedziny, m.in. szkolnictwo wyższe, wymiar sprawiedliwości, gospodarka, sprawy społeczne wymagają uwzględnienia opinii interesariuszy zmian. Lecz nawet jeśli się to dzieje, to formalnie te konsultacje często mają charakter fasadowy.

Podjęcie badań nad deliberacją i jej miejscem w cyklu polityk publicznych jest efektem obserwacji, że przy tworzeniu reform decydenci wykształcili zasadę „wpływania na zachowanie”. Jest to bardzo widoczne przy głębokiej polaryzacji społecznej, która odrywa decydentów publicznych od społeczeństwa. Dlatego warto badać możliwości poszerzenia uwarunkowań dla innowacyjnych modeli partycypacji społecznej w decyzjach władzy publicznej. Tym bardziej, że realistyczny model deliberacji zakłada przejście od opisu do działania, podkreślając aktywizującą, partycypacyjną rolę w przeobrażeniach społeczno-ekonomicznych i politycznych.

Zagadnieniem wiążącym się z partycypacyjno-deliberatywnym modelem tworzenia zmian w sferze publicznej jest polityka oparta na wiedzy. Jest to związane z postulatem zerwania z nonszalancją władzy skłonnej, w zamian za poparcie wyborców, realizować polityki i programy zagrażające z jednej strony stabilności finansów publicznych, z drugiej zaś wzmacniające paternalistyczne uzależnienie obywateli od państwa. Dążenie do zachowania równowagi między kosztami uprawiania polityki a efektami społeczno-ekonomicznymi w warunkach różnorodności życia społecznego wymaga oparcia decyzji i działań o wiarygodną i użyteczną wiedzę. W Polsce stopień i zakres wykorzystania tego podejścia w sektorze publicznym jest wciąż niezadawalający i, co więcej, w ostatnich latach wydaje się być ograniczany. Natomiast coraz częściej miejsce racjonalnych argumentów zajmują racje wyłącznie ideologiczne i motywowane silnymi emocjami społecznymi.

Być może dlatego w Polsce deliberacja nigdy systemowo nie pojawiła się w strategicznie planowanych reformach, gdyż konsultacje społeczne nawet wzmocnione specjalistyczną wiedzą rzadko są celem administracji i decydentów politycznych. Takiej sytuacji sprzyja też przyjęty w instytucjach publicznych model scentralizowany, który nawet w ramach demokratycznych zasad, ze względu na wysoce wrażliwe politycznie treści, prowadził do pozornej partycypacji społecznej w konsultowaniu projektowanych zmian.

Ze względu na opisane zjawiska deliberacja powinna zyskiwać na znaczeniu, bowiem mimo iż zakłada sformalizowaną, to jednak szeroką i realną partycypację społeczną. Dodatkowo sprzyja temu różnorodność praktyk politycznych oraz coraz większa liczba wyzwań i zagadnień, które wymagają innowacji i nowego podejścia w celu przełamania logiki konfrontacji między rządem a środowiskiem społecznym, którego dotyczy zmiana. Deliberacja wzmacnia poczucie podmiotowości, ponieważ społeczne preferencje są uprzednio rozpoznane. Współuczestniczenie w procesie decyzyjnym tych, na których życie owe decyzje wpływają podwyższa poziom legitymizacji, akceptacji, a w konsekwencji – zwiększa efektywność, to natomiast może prowadzić do przełamania impasu nieufności i logiki konfrontacji między władzą a społeczeństwem.